

11 april 1969

Goedenavond, vrienden.

Het is vandaag Goede Vrijdag en daarmee is ons onderwerp voor hedenavond eigenlijk wel bepaald. Maar je kunt het gebeuren van deze dag op zoveel wijzen bezien, dat het wel zeer moeilijk is uit te maken, wat nu de meest juiste manier zal zijn. Wanneer ik het geheel overzie, komt mij onwillekeurig een reeks van oude mysteriespelen in herinnering.

MYSTERIESPEL

Ik doel met deze titel niet op de middeleeuwse mysteriespelen, maar op die veel oudere mysteriën, waarin men goden uitbeeldde en zo hun beproevingen, ondergang en herrijzenis mede beleefde. Want dit is typerend in de gehele historiek voor de mens die geestelijk begint te denken. In de aller, allervroegste mysteriën gaat het eerder om het terugkeren van voorvaderen, die tot mystieke personen en beschermers zijn geworden. Maar al snel ontwikkelen zich overal goden en godheden, die in onderlinge strijd gewikkeld zijn. Zoals de mensen zelf, trachten deze goden hun eigen macht te bewijzen, vallen zij elkander aan en trachten zij elkander te verbannen. En steeds weer is er in de strijd der goden één, die het onderspit delft. Eveneens typisch voor het menselijk optimisme is het altijd weer de beste, die in het begin het onderspit delft.

Je kunt dit bijvoorbeeld zien in het geval van de wat verdoken strijd tussen Baldur en Loki. Loki is geen demonisch figuur. Hij is eerder een wat ironische godheid met een vreemd gevoel voor humor, een godheid, die geen uitdaging kan weerstaan. En wanneer Baldur, na een misschien niet eens zo ernstig gemeene bedreiging, samen met zijn broeders, de asen, alles wat als wapen kan fungeren gebruiken om de magische belofte af te dwingen Baldur niet te kwetsen, vindt Loki de Mirthe, die eenieder vergeten was, en koopt haar met woorden om om Baldur te treffen. Het wapen uit mirthehout treft Baldur dan ook, die blind wordt en naar de onderwereld wordt gebannen. Baldur is de zon, het licht. Niemand heeft er dus vrede mee, dat de God voorgoed zou moeten verdwijnen. Zelfs de Mirthe niet. In een compromis tussen de god van de onderwereld en de asen beslist men, dat Baldur een deel van het jaar weer naar de bovenwereld mag terugkeren, en zo ontstaan winter en zomer.

De basis van dit verhaal en de plechtige spelen in de heilige wouden steunen dus op een natuurgebeuren. Maar gelijktijdig kan men stellen dat dit natuurgebeuren een enorme invloed heeft gehad op het denken van de mensen. Dit blijkt overigens wel, wanneer men het ontstaan van de verschillende sagen en mythen nagaat. Eerst komen de Wodan- en Baldursagen, eerst daarna treffen wij het geloof aan de Walkuren - opstandingsgedachte - en het Walhalla. Dan eerst wordt de eeuwige strijd van de asen - en tussen de asen vanuit hun Asenheim en de reuzen - iets, waarin de mensen een rol spelen kunnen. Eerst is er het mysteriespel, de verklaring van het leven, de gedachte aan de overwinning op de dood - door helden - die wij als het begin van een religie kunnen beschouwen, daarna eerst ontstaat de praktijk met heldenverering enzovoort.

Daar wij dergelijke ontwikkelingen steeds aantreffen en overal weer zien ontstaan, mogen wij wel stellen, dat de mysteriespelen mede het doel hebben de mens te confronteren met een gedachtenwereld, waarin de dood kan worden overwonnen, - waarin het herrijzen uit de dood - voor allen of alleen voor de meer verdienstelijken, mogelijk moet worden gemaakt. Het mysteriespel draait eigenlijk altijd weer om een strijd tegen de dood. Denk in dit verband ook eens aan Osiris, de verslagene. Deze wordt na twist en lange strijd door zijn broeder Seth verslagen. Zeer waarschijnlijk is de basis van het verhaal historisch. Osiris zal waarschijnlijk afgeleid zijn van een koning uit het verleden, die een soortgelijk lot onderging of scheen te ondergaan. Maar in de mythe is Osiris de figuur van het licht, achtervolgd door de God van dood

en duisternis, verslagen en zelfs dan nog lichamelijk geheel ontleed, zodat de delen van zijn wezen over de gehele aarde verspreid worden. Door zijn moeder Isis worden echter alle delen weer verzameld en tezamen gebracht, waarna de God herrijst en Seth zo overwint.

U zult zeggen, wat haal je je nu in het hoofd, om op de Goede Vrijdag met heidense gebruiken en goden aan te komen dragen. Maar laat ons dan eens even het christendom bezien. Vergeef mij, wanneer mijn benadering wat ongebruikelijk is. Ik meen echter, dat wij ook deze leer vanuit elk standpunt mogen bezien, dat wij vrij zijn analogieën te ontdekken en menselijke denkbeelden weer te vinden, zelfs in een leer, die voor velen de heilige en onaantastbare waarheid is. Uit de aard der zaak waren Osiris en Baldur eens ook geloofspunten van velen. Zo men zich het recht aanmatigt de oude leringen en mysteriën te bezien en te ontleden, zou men volgens mij ook voor het christendom geen halt moeten houden.

Bezie dan het verhaal van de laatste dage van Jezus van Nazareth. Het begint met een glorieuze intocht in Jeruzalem. Jezus weigert het koningschap, dat het volk hem haast opdringt. Laat ons aannemen, dat dit alles werkelijk zo is gegaan, ofschoon er nu mensen zijn die menen, dat Jezus dit koningschap wel ambieerde, maar het hem niet gelukte dit werkelijk te veroveren, waardoor zijn dood onvermijdelijk werd. Jezus is de Messias, de hoop van volk en wereld, en in zekere zin dus weer een lichtgod. Hij wordt vervolgd door het kwaad. Het werktuig van het kwaad - de werkelijke tegenstander noemt men natuurlijk de Satan - is Judas, een onbelangrijk mens, die als leerling en kashouder van Jezus' naaste leerlingen zich eveneens in een hoek bevindt, waar niemand van hem enig verraad meent te kunnen verwachten. Judas verraadt zijn meester. Jezus laat zich gevangennemen en wordt nadien uiteindelijk gekruisigd. Daarna staat Hij op uit de dood.

De ontwikkeling van het verhaal, de tendens daarvan zelfs, ligt geheel parallel aan de inhoud van vele mysteriespelen. Wanneer wij het geheel in de eerste plaats bezien als een werkelijk drama, zullen wij vooral bewogen worden door het lot van de mens Jezus, die sterft op een pijnlijk bloederige wijze. Bezien wij het verhaal echter met wat meer afstand van de dramatiek, zo zien wij opeens iets geheel anders. Wij ontdekken dan, dat in het christendom - of het nu gebaseerd is op realiteit of op legende, want over het al dan niet werkelijk gebeurd zijn van de feiten van het verhaal hoeven wij in dit verband zeker niet te strijden - dezelfde oude denkbeelden aan dood, verslagen worden door het kwaad en herrijzen met een belofte voor alle volgelingen, en dat een dergelijk voortbestaan over de grenzen van de dood mogelijk is, weer tot uiting komen.

Ik meende, dat het ook op een Goede Vrijdag de moeite waard zou zijn juist dit facet van het christendom eens nader te bezien, want zowel in het verhaal als later in de zogenaamde sacramenten hebben wij te maken met een soort overdrachtelijkheidsmagie, die eveneens in vele oude godsdiensten en mythen een rol speelt. Het doel van de christen is niet in de eerste plaats het leven als een goed mens, maar het vinden van een eeuwig - en gelukkig - leven. De martelaar, die voor zijn geloof blijmoedig onder martelingen sterft, ofschoon hij met enkele woorden misschien reeds aan de martelingen een einde kan maken, doet dit niet omdat hij zo graag voor de waarheid sterft, maar omdat hij hoopt op deze wijze de dood te overwinnen en in een meer goddelijke wereld te herrijzen. Kortom, de martelaar wordt gedreven door het gevoel, dat hij zich een eeuwigheid van leven koopt door de dood te aanvaarden. En in welke inwijdingsrite, in welk mysterie vinden wij uiteindelijk niet een soortgelijke denkwijze?

In het oude Babylon waren verschillende vormen van inwijding, maar bij elk van deze inwijdingen wordt op een gegeven ogenblik de dood van de neophiet gesimuleerd. In Griekenland treffen wij inwijdingen, waarbij een deel van de plechtigheid bestaat uit het in het duister - dood - overwinnen van de angst voor doodsgevaar en het onder ogen zien - zover dit in het duister mogelijk is - van doodsgevaren of de illusie daarvan. Dergelijke inwijdingen vinden plaats in crypten of onderaardse labyrinthen, die de onderwereld weergeven. Bij de Mithrasdienst zien wij eveneens de dood, die overwonnen wordt door een ondergaan van, en overwinnen van de krachten der vier elementen. Bij enkele van de zogenaamde grote inwijdingen in Egypte vinden wij zelfs de zogenaamde driedaagse dood: het drie dagen als dode eenzaam en als dood in een

open grafkist liggen in een graf. Eerst wanneer de drie dagen voorbij zijn en men de beproeving overleefd heeft, zal men uit het graf weer mogen opstaan. Men wordt dan aangesproken met de titel: herrezen Osiris. Ik meen dan ook te mogen stellen, dat de inwijdingsmysteriën, zowel als de mysteriespelen van de oudheid vele overeenkomsten vertonen met het in het christendom als waar en juist aanvaarde. Zonder over de origine en waarheid te gaan twisten, meen ik, dat wij ons toch wel de vraag mogen stellen: wat bedoelt men, wat doet men, met dit alles?

Het is natuurlijk wel aardig wanneer men volstaat met het stellen, dat Jezus waarlijk is gestorven voor het heil van de wereld en als boete voor ons aller zonden - dit mag zelfs waar zijn -, maar het neemt niet weg, dat lang voor Jezus op aarde leefde, er reeds vormen van mystiek en mysteriën bestonden die vele van de elementen, die wij in Jezus' leven ontmoeten eveneens bevatten en uitbeelden. Zoals wij zeker niet over het hoofd mogen zien, dat dergelijke inwijdingen - en dus ook dergelijke denkbeelden - niet alleen beperkt zijn tot het Nabije Oosten, waar Jezus uiteindelijk ook geleefd heeft, maar dat over de gehele wereld dergelijke denkbeelden voorkomen. Zelfs in het stroomgebied van de Amazona en zijrivieren treffen wij in deze dagen nog indianenstammen aan, die soortgelijke mysteriespelen opvoeren. Wij zien zelfs nu nog in de magie van de negers riten die kennelijk op een soortgelijk geloof gebaseerd zijn. Ook bij de eskimo's vinden wij soortgelijke denkbeelden en riten. Zeker, het verhaal en het geloof zijn steeds weer wat anders geformuleerd, maar altijd weer heeft het hoofdelement in zich een weergave van dood en terugkeer. Zoals ook overal weer verraad, of een door vrienden verslagen worden, een rol speelt en de held altijd weer uiteindelijk de dood weet te overwinnen.

Dit feit alleen zou ons meer moeten vertellen over de menselijke psyche en het menselijk geloof, dan de godsdienstige leringen ons ooit duidelijk kunnen maken. Maar misschien voelt u mijn betoog langzaam als een soort sacrilegie. Dan moogt u rustig stop roepen en gaan wij over op een ander thema. Want wij zijn uiteindelijk de Orde der Verdraagzamen. Indien u echter van mening bent, dat het de moeite waard is ook deze kant van de zaak eens te bezien, dan zouden wij als volgt kunnen redeneren:

De mens gevoelt zich in zijn wereld altijd weer ergens machteloos. U hebt dit gevoel van machteloosheid misschien in de eerste plaats wanneer u denkt aan de staat waarin u leeft, of zelfs wanneer u klaagt over de BTW. In het verleden voelde men de dreiging van sterkere tegenstanders, die je tot slaaf zouden kunnen maken, of zelfs de dreiging van de dood. Dit gevoel van machteloosheid maakt de mens er steeds weer op attent dat hij zwak is. Ik ben zwak! Wanneer nu de sterksten onder ons, ja, de goden, zelf ergens zwak zijn, dan geeft dit ons een zekere voldoening en scheidt het in ons het denkbeeld, dat wij, ondanks onze machteloosheid en zwakheden, toch ergens de goden enigszins gelijk kunnen komen. Dit geeft hoop op een beter, een aanvaardbaarder leven. De hoop vrij te kunnen bestaan, de beperkingen van het menszijn, van het menselijke leven, het lot te kunnen doorbreken en uit eigen onmacht tot macht te herrijzen, maakt het de mens gemakkelijker zijn eigen lot en zwakheden te aanvaarden en zelfs te overwinnen.

In elk mysterie vinden wij dan ook iets dergelijks. De éne keer is het een engel, die aanwezig is bij het graf om een grafsteen weg te wentelen, een andere keer is het de moeder van de god, die te hulp komt. Een derde maal is het misschien het beraad van vele goden en het klagen van de mensen van de middenwereld, waardoor een god van zijn droevig lot, zijn "dood" "bevrijd" wordt. Altijd is er een helper, een kracht, die ingrijpt en zo het terugkeren uit het rijk van de dood, de zegepraal, mogelijk helpt maken. Ik ben van mening, dat het christendom nooit zoveel aanhang had kunnen krijgen, wanneer Jezus niet uit de dood was opgestaan, terwijl een dergelijke mogelijkheid, zij het in de hemel en niet op aarde, voor alle trouwe volgelingen werd beloofd. Het denkbeeld van een eeuwig leven, het overwinnen van de grote vijand van de mensen, de dood, speelt een grote rol. Het denkbeeld, dat men bovendien enige macht zal bezitten, dat men verheven zal worden boven degenen, die men nu vreest, en het onrecht dat men zelf heeft moeten dulden, aan de daders gewroken zal zien, lijkt mij een machtig lokaas.

Opvallend is ook, dat de helden van de mysteriën, evenals Jezus, voorbestemd schijnen te zijn voor hun lot. Zij vallen door verraad of list - Osiris verslaat Seth bijna, maar valt door verraad,

Loki kan Baldur verslaan door een list enzovoort - en zijn zelf dus niet werkelijk schuldig aan eigen dood of nederlaag. Waarom toch steeds weer de nadruk op het verraad? Misschien wel omdat de mens het gevoel heeft, dat hij door het leven steeds weer verraden kan worden. Het lijkt erop, of het slechtste, het meest onverwachte, waar moet worden in deze verhalen. Want wanneer dit eenmaal gebeurd is, is men ervan af. Wanneer het verraad gebeurd is, kunnen de dingen weer volgens vaste regels voortgang vinden. Dan is alles weer in het vaste spoor en kun je je weg weer zonder meer zelf vinden. Ook dit schijnt mij een belangrijke rol te spelen in de wijze waarop de mens het mysterie ondergaat en zich daarmee één kan gevoelen.

Natuurlijk zijn er verschillen tussen de oude verhalen en het leven van Jezus. Baldur weet bijvoorbeeld, dat Loki zijn vijand is, maar weet niet, wanneer en hoe hij zal vallen, ja, vermoedt zelfs niet, dat het verraad van de Mirthe, die boos is over het feit, dat men haar geen belofte heeft afgenomen, zijn schijnbare onkwetsbaarheid zal verbreken. Jezus weet kennelijk wel wat er aan de hand is en hoe alles zich zal voltrekken. Aan het laatste avondmaal zegt Hij bijvoorbeeld: Hij, die nu de hand met de schotel dompelt, is degene die mij zal verraden. Wat erg poëtisch is en mogelijk later erbij is gemaakt, - joost mag het weten - maar in ieder geval een andere kleur geeft aan het gebeuren. Bovendien schijnt Jezus reeds veel eerder te weten, wat er gaat gebeuren. Wanneer Jezus naar Jeruzalem gaat, zegt Hij immers: "de Ure is nu nabij". En ook dit heeft, gezien de rest van het verhaal, een klank van: het is nu bijna afgelopen. Tenzij wij aannemen, dat het gehele evangelie vervalst is op dit punt, moeten wij wel aannemen, dat Jezus wist, wat zijn lot zou zijn en niet meende, dat er een uitweg zou kunnen bestaan.

Bij de andere verhalen treffen wij wel de angst voor de mogelijkheid van aanval of dood aan, maar nimmer de zekerheid, die hier tot uiting komt. Wel treffen wij in elk verhaal weer de wanhoop, de strijd tegen het onvermijdelijke aan, Baldur, die zich verzet tegen zijn verbanning naar de onderwereld en als argument aanvoert, dat de bezweringen door anderen onjuist zijn uitgesproken. Het verweer van Osiris, die zich verzet tegen broedermoord en eerst aarzelend zijn zwaard trekt voor een laatste strijd aan de oever van de Nijl om zich tegen zijn broeder te verweren, trachtende deze te doden tot hij uiteindelijk verslagen wordt. Ook bij Jezus' wanhoop en verzet tijdens de eenzaamheid in de hof van Olijven en Zijn bede: "Heer, indien het mogelijk is, laat deze beker mij voorbijgaan." Ook hier de angst voor pijn en dood, het zoeken naar behoud van het leven.

Ik heb mij het denkbeeld gevormd - al kan ik mij daarin vergissen, wat ik echter niet aanneem - dat de mens in al die mysteriespelen iets meer heeft gezocht dan alleen maar de mogelijkheid tot identificatie van het Ik met het Hogere. Ik geloof, dat hij ook gezocht heeft naar een mogelijkheid te ontsnappen aan zichzelf en eigen beperkingen. De mens heeft zichzelf, met eigen zwakheden, geprojecteerd in de figuur van helden, van goden, verlossers desnoods, om zo aan zichzelf te ontkomen en eigen zwakheden te kunnen dragen. Wie zo denkt, zit in deze christelijke wereld natuurlijk snel voor het blok. De gehele wereld is op het ogenblik vervuld van passiezingende zangers, passieprekende paters - en misschien ook nog wel vossen - het lijden expliciterende dominee's enzovoort. De gehele wereld is op een dag als vandaag vervuld van de passie. Iedereen heeft het vandaag over het lijden van Jezus en over de verlossing, die er voor ons in gelegen moet zijn. Zij menen het misschien eerlijk, maar alles, wat zij zeggen, is in lijnrechte tegenspraak met de praktijk.

Ook - met de christelijke praktijk - neem dat maar van mij aan. De mogelijke werkelijkheid van het gebeuren in het verleden niet betwijfelende, zou men zich dus terecht af kunnen vragen, of ook het christendom, het christelijk geloof, in deze dagen niet meer en meer tot een mysteriespel is geworden. Zeker, de mensen geloven wel in de waarheid van alles, wat wordt gepredikt. Maar is hun geloven niet eerder het gevolg van hun behoefte te ontkomen aan eigen beperktheid, dan een werkelijk en volledig erkennen van Jezus als verlosser of desnoods als Koning? Is de gehele geschiedenis van de passie niet lagzaam eerder de mantel geworden van iets anders? Van een soort regering in de regering, een soort priestermacht?

Wanneer ik kijk naar Egypte, zo zie ik, dat de eerste mysteriespelen - onder meer bij de vroege inwijdingsorde van Isis, de inwijdingen van Ra (? Red.) en anderen als bijvoorbeeld de

zogenaamde magische school van Horus, die in de woestijn zetelde - als deel van een school, een soort kloostergeheim, waarbij de deelnemer aan het mysterie zichzelf ontvlucht, overwint en zo herboren wordt als een mens, die aan bepaalde menselijke beperktheden zoals de menselijke angst voor lijden en dood ontgroeid is. Maar al snel zien wij dergelijke mysteriespelen meer openbaar opvoeren. Eerst natuurlijk worden zij vooral toegankelijk voor de vorst, de hogere ambtenaren, edelen en krijgers, maar langzaam worden het spelen die worden opgevoerd voor het gehele volk in de voor eenieder toegankelijke delen van de tempels. Hiermede zijn de mysteriën in feite feestdagen geworden, religieuze herdenkingen vol pracht en praal, waarin de eenvoudige mensen zozeer op kunnen gaan, dat zij geheel vergeten, dat degenen, die hen plunderen en misbruiken, dezelfde zijn als degenen, die het mysterie opvoeren en de bevrijdende werking daarvan verkondigen.

Overigens zij het verre van mij, hiermede aan te geven dat de de priesters van vandaag u uitbuiten en plunderen. Maar eens was het zo, dat het misbruik van macht werd verborgen achter de mantel van het mysterie, dat voor alle machten daarmee een rechtvaardiging scheen te scheppen. Het hedendaagse christendom zal misschien niet op deze wijze misbruik van de mensen maken, maar maakt zich zeker schuldig aan betutteling van anderen, aan zedenmeesterij en vormt, of men dit nu prettig vindt om te horen of niet, in feite een afzonderlijke macht, een soort staat in de staat.

Wanneer ik de brengers van de blijde boodschap zo ijverig hoor preken over het lijden van Jezus, zo vraag ik mij steeds weer af waarom, zo werkelijkheid hun doel is christelijk te leven en te streven, zij niet eerst eens moeten spreken over datgene, wat de mens van heden als christen zou moeten doen. Het is gemakkelijk genoeg om uit te roepen, dat Jezus voor ons allen is gestorven. Maar onwillekeurig vraag je je af, waar, met zovele vrome christenen op aarde, de mensen dan blijven, die voor de vrede durven sterven, zich durven opofferen voor anderen en het goede durven nastreven, zonder van macht of geweld gebruik te maken om hun zin door te zetten of zichzelf te beveiligen. Waar zijn de mensen in deze dagen, die zich, evenals eens Jezus, tot uitputting toe aan de lijdenden geven en desondanks een hoger doel na kunnen blijven streven? Het zijn er maar enkelen. Dit is een van de punten, die mij op dagen als deze bijzonder sterk tegen de wreef gaan. Misschien vindt u het niet prettig, het volgende van mij te horen, maar ik wil toch niet zwijgen.

De Goede Vrijdag met al zijn plechtigheden, met al zijn herdenking van Jezus, is, eigenlijk zinloos geworden; zoiets als een eeuwige vlam, ontstoken voor een held of een onbekende soldaat, bedoeld als maanteken voor anderen, dat zij verder moeten vechten. Maar Jezus streed juist niet. Jezus wordt u steeds weer voorgesteld als een soort vergeestelijkte Joris Goedbloed - en dan niet uit Panda — een soort religieuze sul, die zwijmelende en zwetende met wondertjes zijn liefde onder de mensen brengt, zonder dat het eigenlijk wat uithaalt. Hij wordt voorgesteld als een wonderlijk soort wezen, dat zijn dagelijkse portie wijsheid kwijt moet zoals een ander zijn behoeften doet, een wezen, dat boven de mensen staat en zo stom is dat het wel boven de mensen moet staan, daar een dergelijke dwaasheid anders haast niet mogelijk, niet denkbaar is. Anderen zetten daar tegenover een Jezus, die wordt voorgesteld als een soort kruisvaarder, een man, die optrekt tegen het onrecht, tempels met zwepen schoonveegt, die Jezus is iemand, die zijn wonderen in feite verricht om aandacht te trekken, een man, die de mensen in de eerste plaats oproept tot een nieuwe vrijheid, tot een beter besef van eigen wezen, eigen rechten. Kortom, die Jezus is, ondanks de wonderen, eigenlijk het prototype van een volksmenner, een promotor van een nieuwe idee, die zijn macht aan God ontleent en die gebruikt voor propagandistische doeleinden.

Ik vind tussen dezen twee versies - en alle mengingen daarvan - maar weinig te kiezen. Zij zijn allen eigenlijk onwaardig aan hetgeen men dan toch ook zegt, wat Jezus is: de Christus, de ware zoon Gods'. Zij zijn te menselijk, te eenzijdig ook, om aanvaardbaar te kunnen zijn. De werkelijke Jezus moet nog iets anders geweest zijn dan een van goedheid sullig geworden wezen, of een handige verkondiger. Daarom kies ik voor het mysterie in deze en wil daarover liever spreken dan over de werkelijke figuur.

O ja, Jezus heeft werkelijk geleefd. Jezus is inderdaad gekruisigd. Jezus is inderdaad herrezen wat wil zeggen, dat zijn lichaam werd gedematerialiseerd en uit de resten opnieuw een voor de mensen tastbare materialisatie werd opgebouwd. Die feiten kunnen wij, die in de geest zijn, nagaan. Maar die feiten, mijn lieve mensen, zijn zo doodgepraat, zozeer vervalst, dat je er niets meer mee kunt doen. Maar met het denkbeeld van het mysteriespel zou je misschien de werkelijke geest van het christendom, de essentie van de mens in het christendom iets dichterbij kunnen brengen.

Jezus doet wonderen. De mensheid van vandaag meent ook, dat zij wonderen doet - al noemt zij die dan techniek. Maar de mensen, die deze dingen doen, zijn niet de enigen, die de wijsheid in pacht hebben. Jezus draagt zijn macht en kennis over aan zijn leerlingen, mensen van vandaag proberen het ook te doen en vergeten daarbij steeds weer, dat zij niet de enigen zijn, die dit kunnen doen. De apostelen van Jezus zijn erg nijdig, omdat anderen dan directe volgelingen van Jezus genezen in de Naam van Jezus en van de Vader. Jezus zegt, dat dit er niet op aan komt. Maar de apostelen zijn nijdig, want hun monopolie is in gevaar, zij gedragen zich dan ook ongeveer als tante Pos, wanneer iemand zegt dat de portkosten zo duur worden, dat hij zelf wel uit bestellen zal gaan.

Indien wij het geheel als mysteriespel bezien, is Jezus voor ons in de eerste plaats degene, die zegt: het is belangrijk, wat er gebeurt, méér dan door wie het gebeurt. Wij zijn zelf niet belangrijk, wij zijn belangrijk door wat wij tot stand brengen. Onze belangrijkheid ontleen wij aan hetgeen wij zijn. Dat is natuurlijk vervelend, vooral wanneer je je voor je belangrijkheid steeds weer op anderen of iets anders, als bijvoorbeeld familie en voorgeslacht, hebt beroepen, en nu te horen krijgt, dat je alleen door op eigen benen te staan iets betekenen kunt. Vandaar, dat ook in het christendom onmiddellijk God zelf erbij werd gehaald, om aan bepaalde mensen er families bijzondere voorrechten te geven. Nog steeds stelt men dat men koning is bij de gratie Gods, zo aanduidende, dat God dit wenst, dat God afkomst belangrijker acht dan prestatie.

Jezus verwerpt, volgens de evangeliën, ook verschillende malen aanzien, macht en dergelijke. De bekoring in de woestijn - hoe weet men daarvan - is typerend voor het mysterie: de ontmoeting van helden of goden in eenzaamheid, waarbij de een de ander tracht over te halen of te verleiden. Drie malen verwerpt Jezus het aanbod, zelfs wanneer hij de gehele wereld als rijk krijgt aangeboden. In Jeruzalem schijnt Jezus het aanbod van het volk, dat Hem tot koning der Joden wil uitroepen, af te hebben geslagen. Pilatus heeft daarvan temeer later gebruik gemaakt om de priesters van de tempel te pesten. Hij gedroeg zich daar even als een echte provo: hij pestte en provoceerde kennelijk graag de gevestigde autoriteiten van Israël, al had hij hen nodig om zijn taak te kunnen vervullen. Onder de naam van Jezus liet hij immers op het kruis schrijven: Rex Judeorum - Koning der Joden. Dus zouden wij in dit laatste geval er misschien over kunnen strijden, of Jezus misschien toch niet koning der Joden had willen worden. Maar een ding is zeker: zo hij dit al gewenst heeft, heeft hij geen geweld willen gebruiken om zijn doel te bereiken. Mogelijk is dit de reden, dat hij geen koning kon worden. Want een "waar vorst" is alleen hij, die anderen durft op offeren en zelfs zijn broeders zal doden, zodra zij zijn troon bedreigen.

Jezus stelt kennelijk steeds weer: uit jezelf, wees jezelf, bereik het goede, niet onder dwang van anderen, of uit angst voor hetgeen je anders door anderen zal worden aangedaan, maar omdat je zo je eigen wezen waarmaakt. Ik geloof, dat hier duidelijk uit het geheel blijkt, dat de mens leven moet met zijn eigen waarden. Dat de mens niet anderen moet bestrijden, maar eerder zichzelf waar moet maken, dat men niet anderen moet bekritisieren wanneer zij hun krachten gebruiken, maar dat men moet leren eigen krachten te gebruiken. Ik meen, dat Jezus duidelijk maakt, dat geen mens het recht behoort te hebben zich als vertegenwoordiger van allen op te werpen en zo zich aan anderen op te leggen, maar dat wij wel moet trachten vanuit zich iedereen te helpen en te leiden waar en zo lang als zij dit zelf vragen.

Gethsemane brengt eveneens beelden die aan een mysteriespel doen denken. De mensen slapen in. Jezus blijft wakker! Tot driemaal toe keert Jezus terug en treft zijn volgelingen slapend aan. Drie is in de mysteriespelen, tezamen met het getal zeven, een cijfer, dat zeer vaak voorkomt.

Driemaal wil zoveel zeggen: als in elk aspect. Denk hierbij maar eens aan de drieënheid. Wij kunnen geen beroep doen op anderen. Wij moeten voor onszelf leven en beslissen. Dat wordt hierdoor wel zeer duidelijk gemaakt. Maar dit betekent dan ook, dat wij voor anderen het leven niet mogen en kunnen bepalen, dat wij voor die anderen geen beslissingen mogen nemen. Wij treffen Jezus aan voor het Sanhedrin, waar zijn schuld wordt vastgelegd ondermeer door valse getuigen. Jezus geeft geen antwoord buiten: gij zegt het. Hij wil kennelijk daarmee duidelijk maken, dat hij dit hof geen recht toekent over hem te oordelen. Het zwijgen van Jezus, ook beide andere keren, namelijk bij Herodus en Pilatus, drukt hetzelfde uit - overigens ook hier weer het getal drie: drie instanties hebben deel aan de uiteindelijke veroordeling.

Men kan hieruit lezen: op het ogenblik, dat ik in dialoog treed met mijn rechters, erken ik daardoor alleen reeds hun recht over mij te oordelen. Verdedig ik mij echter niet, dan blijf ik in feite ook buiten het gezag van die anderen. Dan hebben hun inzichten geen betekenis en kan ik mijzelf blijven. Jezus stelt zich buiten de macht van het Sanhedrin door hun gezag niet te aanvaarden en stelt zich daarmee ook boven de wetten en rechtspraak van het toenmalige jodendom. Men brengt Jezus voor Herodus - de burgerlijke autoriteit. Daarna voor Pilatus, die de macht, het gewapend gezag, vertegenwoordigt. Hebt u wel eens opgemerkt hoe een dergelijke indeling ook nu nog vaak voorkomt? In Tsjechoslowakije heb je de partij, daarboven de burgerlijke regering - uitvoerende organen dus - en daarboven weer de gewapende macht, vertegenwoordigd op het ogenblik door het Russische leger.

De houding van Herodus is: aanvaard nu maar, wat ik je zeg en vertoon je kunsten op mijn bevel, dan kun je vrijuit gaan. Maar indien men zo zijn leven door anderen laat redigeren en anderen zo laat beslissen, wat men wel of niet mag en kan doen, geeft men zich aan die anderen geheel over. Men is zichzelf dan niet meer. Een Jezus, die op bevel voor Herodus een wonder zou doen, is geen wonderdoener en geen gezondene meer, maar verwordt tot een goochelaar. Jezus kan hier dan ook niet op reageren en wordt, daar Hij zwijgt, doorgezonden naar Pilatus. Let wel, het enige wat Jezus volgens het evangelie in die toestand heeft gedaan, is zwijgen. Tijdens het gehele proces heeft Jezus volgens de evangeliën slechts een enkele maal gesproken, dat was voor het Sanhedrin en dan nog alleen, om te bevestigen, wie hij was. Dat is ons aller recht. Maar ook voor de landvoogd, die zijn gezag dankt aan de cohorten, die gelegerd zijn in de burcht Antonia, zwijgt Jezus. Pilatus kan geen woord uit hem krijgen.

Ik meen, dat wij hieruit mogen leren, dat wij, zo wij onszelf waar willen maken, ons nooit mogen onderwerpen aan welke maatstaf en welk gezag dan ook. Onze enige werkelijke rechter is God. Wat overigens weer heel goed klopt met de denkbeelden, die wij aantreffen in de Egyptische inwijdingen. Want wie inwijding begeert blijft niet alleen achter, maar zweert ook alles af: rang, gezag, macht, alles. Dan, als een dode achterblijvende, kan men eerst het ware Ik hervinden. Jezus' gedrag strookt met deze opvatting - of omgekeerd: Jezus' opvatting strookt met deze oudere praktijken.

Bij het begin van Jezus' lijden ligt de zaak overigens minder esoterisch: Hij wordt gegeseld volgens de stelling, dat het publiek ook zijn zin moet hebben. De keuze tussen Bar-Abbas en Jezus is kennelijk eveneens een gebaar, dat ten doel heeft het volk zelf verantwoordelijkheid te doen aanvaarden - ofschoon alleen Pilatus het bevel tot kruisiging kan geven. Hij doet dit onder het motto: je moet de gebruiken van het volk respecteren. Op soortgelijke wijze handelt ook nu nog bijna elke machthebber.

Jezus blijft daadloos. Wat dit betekent, beseft men eerst, wanneer man zich realiseert, dat Jezus ook op dat ogenblik nog de macht bezeten moet hebben met enkele woorden het volk naar zich toet te trekken en te overtuigen, zodat hij, door gebruik te maken van Pilatus' grootmoedigheid, zijn vrijheid zou hebben herwonnen, maar tevens daardoor het recht en gezag van de landvoogd zou hebben erkend. Jezus overwint in de loop van het gebeuren vier factoren: ijdelheid, machthonger, angst en onrecht. Doet dit niet denken aan de vier elementen, die wij in andere inwijdingen aantreffen als deel der beproevingen?

Dan komt de kruisweg. Weer veel symboliek. Driemaal valt Jezus. Een ander moet zijn kruis voor hem dragen - de Cyrener, die Simon werd genaamd. In deze tijd, nu, zou het iemand anders zijn geweest, desnoods Simon de Wit, die je helpt de ijskast te dragen. U lacht? Maar als het een inwijdingsspel is, moet het vandaag onder de normen en gebruiken van het heden, evenzeer gelden als in een ver verleden. Men kan zich alles in de termen van heden voorstellen, tot het verleiden van de menigte om Jezus' dood te eisen toe, dat dan misschien niet wordt bereikt door het uitdelen van geld door farizeeën en priesters, maar door de een of ander, die premiebons belooft, of, die als de Gaulle, vele nieuwe voorzieningen belooft zonder dat dit extra kosten met zich brengt.

Jezus valt drie malen, maar staat steeds weer op en gaat verder. Hij troost degenen, die om hem wenen, troost degenen, die hem willen troosten. Jezus blijft zichzelf. Wie boven de angst uit weet te komen, ondergaat de angst nog wel, maar kan zich daarvan toch vrijmaken. Hij kan zo zichzelf blijven. En alleen degene die werkelijk zichzelf weet te blijven, kan werkelijk eeuwig zijn. Typerend hiervoor is wel de wijze, waarop Jezus zelfs aan het kruis, in stervensnood, zichzelf blijft. Men kan zich misschien laten verblinden door het verduisteren van de zon, het beven van de aarde en al die dingen. Maar het meest opvallende is ook hier weer het gedrag van Jezus.

De Kruiswoorden spelen eveneens een rol. Een van de meest geliefde is wel het laatste woord, dat vertaald wordt als "Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten!" Waarbij men dan maar liever vergeet, dat de klankovereenkomsten in het Aramees tussen verlaten en verheven, of: uitgetild uit de massa - beide mogelijke vertalingen van een en hetzelfde woord - zeer groot is. Zeker is echter, dat Jezus ook al stervende degene blijft, die vanuit zich geeft. Hij blijft dezelfde. Hij troost zijn moeder en de wenende vrouwen. Hij zegt zelfs: "Moeder, zie uw zoon, zoon zie uw moeder", daarmee Maria zeggende: je staat toch niet alleen? Je hebt toch mij niet nodig?

Dismas, de goede moordenaar - althans zo is zijn naam overgeleverd - troost hij: "Nog heden zult gij met mij zijn in het paradijs". Niet iets, wat je van iemand, die zelf onder zwaar lijden het sterven nabij is, zou verwachten. En bezie de zin van die laatste spreuk eens wat nader. Met andere woorden wordt daar gezegd: Je erkenning van een hogere werkelijkheid, hoe en waar je dit ook doet, is voldoende om je onmiddellijk vrij te maken.

En na dit alles sterft Jezus, wordt van het kruis afgenomen en begraven. Een mooi spel. Een eerste klas filmthema. Maar wat gebeurt er dan? Jezus herrijst uit de dood. Maar hij blijft nog steeds zichzelf. Wanneer hij opduikt, is dat niet ergens, waar een volksmenigte bij elkaar is om te laten zien: "Zie, hier ben ik weer, de herrezen Jezus". Tegenover de vrouwen in de tuin geeft hij zich eigenlijk niet eens zelf te kennen. Hij wordt als per ongeluk herkend. Daarna gaat Hij het platteland op, waar de Emmaüsgangers Hem ontmoeten. Je zou je haast af gaan vragen, wat hij daar te doen had? Je zou eerder verwachten, dat hij bij zijn angstige leerlingen zou zijn, of bezig zou zijn zijn onderdrukte volk te bevrijden. Maar Jezus is anders. Hij gaat zwerven, zoals hij deed. Wanneer Hij eindelijk bij zijn leerlingen komt, verschijnt hij wel op geheimzinnige wijze in hun midden, maar hij blijft verder degene, die hij altijd was. Dat is typerend. Jezus is iets, wat als mens begint en als eeuwig eindigt, niet door minder mens te worden, door te veranderen, maar door zichzelf zo zeer te zijn, dat geen enkele omstandigheid daaraan ook maar iets veranderen kan, of dit nu een kruisiging is, een geseling, de politieke van anderen. Jezus is en blijft zichzelf.

Ik ben geneigd voor mijzelf aan dit alles enkele conclusies te verbinden.

De eerste daarvan is deze: Onze taak in het leven is niet te beantwoorden aan anderen en hun verwachtingen, maar om waarlijk en bewust het beste te zijn, wat wij in ons menen te dragen - en dat is in feite de gehele persoonlijkheid, maar volgens óns besef ten goede gewend of ten nutte van anderen, gebruikt.

Ten tweede: Wanneer ik mijzelf ben en niets mij kan veranderen, kan ook niets mij meer uitblussen. Ik vervul dan mijn ware bestemming.

In de derde plaats: Ook geen herrijzenis of ten hemel opneming, of wat ook, zal dan een verandering betekenen in dat, wat je waarlijk bent. Jezus is, die Hij is. Met geheel zijn leven schijnt hij als het ware de naam te parafaseren, die God volgens de bijbel zichzelf gaf: "Ik ben, die ik ben". De kern is het zijnde, het eeuwig zijnde.

Ik vind het mooi, dat de christenen in deze tijd het lijden van Jezus herdenken. Maar je zou het mooier vinden, wanneer zij begrepen, welk een enorme macht er, ook voor hen, verborgen ligt in het volgen van dit voorbeeld van Jezus. Dat heeft niets te maken met de realiteit of niet-realiteit van Jezus in de historie. Het heeft alleen nog maar te maken met het al dan niet realiteit zijn volgens ons eigen wezen, van ons eigen bestaan. Wanneer ik waarlijk mijzelf ben, betrouwende op mijzelf en de kracht, die ik in mijzelf erken als mijn origine - de Vader - dan kan ik wonderen doen. Niet, omdat het wonderen zijn, maar omdat hetgeen in God is, ook in mij kan zijn, en alles wat in mij is, aan de wereld kan worden overgedragen, aan alles en aan eenieder die dit kan en wil ontvangen.

Wanneer ik mijzelf ben, zal ik door de wereld misschien niet geëerd worden. Maar er is ook niets meer, wat die wereld mij nog aan kan doen, dat voor mij blijvend van waarde is. Ik zelf ben echter wel van blijvende waarde. Door op deze wijze mijzelf trouw te zijn, zal ik ook de kracht vinden altijd weer trouw te zijn aan mijn kracht en origine, de bron van alles wat ik ben, zoals ik die in mijzelf erken. Zodra ik echter mijn ware Ik verloochen, zal ik ook mijn God verloochenen. Door mijzelf te zijn, volg ik Jezus niet feitelijk na, maar maak ik in mijzelf hetzelfde waar, wat Hij in zich waar maakte volgens het evangelieverhaal en zo kan ik dus zeggen: Jezus is de ingewijde en daar ik zijn voorbeeld in eigen wezen, omstandigheden en positie kan volgen, zal ik dit kunnen gebruiken om ook zelf tot ingewijde te worden.

Wat misschien niet bepaald de mooie donderspeech is, die men op Goede Vrijdag pleegt te verwachten. Ik kan meevoelen met al die pastoors, dominees en anderen, die vandaag hebben uitgeroepen op de oud wijze: "Wee u, zondige wereld! Jezus is voor u gestorven en zie, hoe gij u misdraagt!" Maar ergens heb ik dan toch het gevoel, dat de mensen, die dit zeggen, ook ergens zichzelf niet zijn. Menig dominee grijnst tegen een passerende minirok, zolang er geen gelovigen in de buurt kunnen zijn. Maar zijn die er wel, dan wordt nadrukkelijk de neus ervoor opgehaald, al loeren ook dan de oogjes nog wel eens glinsterend. Zoals anderen misschien de tv. als zondig uitbannen, maar wanneer zij ver van huis op reis zijn, wel eens een stripshow gaan zien. Per slot van rekening, niemand zal er over vallen, wanneer ze je niet kennen en je moet toch als voorganger ook weten, wat er in het leven te koop is, nietwaar?

U lacht weer? Ik zou met weinig moeite zo verder door kunnen gaan en iedereen belachelijk maken, want iedere mens is wel eens belachelijk - zelfs u wel eens -, neem mij niet kwalijk. Erken rustig, dat je zelf ook vaak een dwaas bent en amuseer je daar over. Ik geloof tenminste, dat, zo Jezus in deze dagen weer op aarde zou verschijnen, Hij zich meer zou amuseren over de hippe natels (hippieterm voor meisje, red.) dan over de vrome besjes; zoals Hij volgens mij meer zou voelen voor een wat losse, hippe omgeving dan voor de gezapige en zelfvoldane waardigheid van het vroom getrouwe christendom. Want Jezus was uiteindelijk ook een rebel, geen vereerder van de gevestigde orde. Ik kan mij zo voorstellen, dat enkele van de oude leermeesters, die hem eens in de tempel hadden ontmoet vóór Zijn openbaar leven, later de hoofden hebben geschud en klagend tot elkander hebben gesproken: nu moet je dat toch eens zien, die jeugd van tegenwoordig toch. Wat komt ervan terecht???

Laat ons met dergelijke opmerkingen ons niet te lang bezighouden. De wereld is uiteindelijk niet zo slecht. Maar haar beste kanten en mogelijkheden worden alleen maar verkeerd gebruikt. Als iemand een nieuwe ontdekking doet van bacteriën, maakt men er eerst een biologisch wapen van, om later eens naar een tegenmiddel te zoeken. Ik zou zeggen: zoek eerst maar eens een tegenmiddel, dan kun je later nog altijd nagaan, wat je met de cultuur verder kunt doen. Als de mensen er zoveel geld uit zouden geven als voor oorlogsvoorbereidingen, dan zou er al lang

geen kankerprobleem meer bestaan. Ofschoon het voor de Nederlander misschien niet zo leuk zou zijn, want in een wereld, die zo wijs wordt, dat zij altijd eerst de beste en meest positieve mogelijkheden zoekt, zou er weinig reden meer zijn om te kankeren.

Heus, de wereld deugt wel. Er is alleen een grote fout: dat men, vaak in Jezus' naam, voortdurend bezig is anders te zijn dan men werkelijk is. Ik geloof niet, dat dit de bedoeling is geweest van Jezus en daarom ook meen ik, dat je beter afstand kunt nemen van het geheel, dat je beter het gehele verhaal van Jezus lijden kunt beschouwen als de beschrijving van een mogelijkheid tot inwijding, die niet in feiten, maar in houding en erkenning is gelegen. Daarom spreek ik u vanavond in feite over een inwijdingsmythe, een verhaal, zoals er vele zijn in de wereld, zoals er overal worden verzonnen of gesteld in het verleden. Verhalen, die misschien niet zo feitelijk waar zijn, maar die altijd weer terugkomen, omdat zij de mens duidelijk maken, dat je, wanneer je maar jezelf weet te blijven, je oneindig bent en, wanneer je het goede in jezelf maar voortdurend waar maakt, je onaantastbaar wordt voor de tijd en voor alles mogelijkheden der tijd en voor alles, wat in de tijd leeft.

Iemand heeft eens gezegd: Gods schepping is het veld, waarop zijn schepselen de tempel bouwen, waarin zijn heerlijkheid tot uiting komt. Of wij bij dit beeld nu denken, dat wij allen de bouwstenen van de tempel zijn of iets anders, een ding is wel zeker: je kunt dit enkel zijn, wanneer je eerst leert jezelf te zijn. Want iemand, die tracht anders te zijn dan hij is, zal niet alleen zichzelf, maar misschien zelfs de bouw van de tempel tijdelijk in gevaar brengen. En daarom geloof ik, dat dit werkelijk toch wel een juist betoog was voor een Goede Vrijdag. Het hoort er nu eenmaal bij. Wij moeten over de Goede Vrijdag praten, het hoort er nu eenmaal bij. Laat ons eerlijk zijn: wanneer wij hierover niet zouden praten, zouden wij misschien ergens een plicht verzuimen. Want wij zouden ontrouw zijn aan ons wezen, wanneer wij, in de geest, nu er op aarde zoveel over een onderwerp "geleuterd" wordt, niet zouden proberen, er ook eens iets meer zinnigs over te zeggen. Maar laat ons bij dit alles niet te zeer van de norm afwijken. Laat ons niet proberen, vooral de Goede Vrijdag tot een exceptionele dag te maken. Want de mensen, die zo erg weglopen met de christelijke feestdagen, gebruiken hun vroomheid op die dagen meestal als de verontschuldiging voor hun onchristelijk gedrag op alle andere dagen. Laat ons niet in die fout vervallen, laat ons niet onszelf christenen noemen, maar het voorbeeld volgen. Goedenavond.

VERDRAAGZAAMHEID

Goedenavond, vrienden.

Tja, wat komt hij nu doen he? Ik zal het jullie vertellen. Bijna 17 jaren geleden heb ik ook eens op een Goede vrijdag gesproken. Meerdere mensen waren toen erg nijdig. Mijn aanwezigheid bergt dus twee belangrijke mogelijkheden. a. Ik bewijs, dat ik nu beter over de Goede Vrijdag kan spreken dan in het verleden, of b. U bewijst dat u verdraagzamer bent dan de leden uit het verleden.

Wat ons meteen tot de verdraagzaamheid brengt. De meeste mensen zijn zeer verdraagzaam, zolang het aankomt op de verdraagzaamheid, die zij van anderen menen te mogen eisen. Jezus was ook verdraagzaam. Hij was het tegenover anderen en dit bracht hem eerst aan het kruis en pas daarna tot de verheerlijking. Je kiest dan ook geen gemakkelijke weg, wanneer je verdraagzaam wilt zijn. Er zijn trouwens mensen, die zo opvallend verdraagzaam zijn, dat het ondragelijk dreigt te worden. Dat zijn geen echte verdraagzamen, maar mensen, die zo lijdelijk alles ondergaan, dat je op de duur niet meer weet, of zij nu werkelijk verdraagzaam zijn, dan wel dat zij komedie spelen. Het gevolg is, dat je het laatste het meest waarschijnlijke acht en daarom tegenover hen onverdraagzamer wordt dan je anders ooit geweest zou zijn. Van Jezus kun je dat tenminste niet zeggen. Ik heb voor Jezus altijd een zeer grote bewondering gehad.

Niet omdat hij eenmaal aan het kruis geslagen werd, want toen het zover eenmaal was, kon hij ook niet anders meer, tenzij hij zou tonen geen mens te zijn.

Wat ik nu ga zeggen, heb ik 17 jaren geleden ook reeds beweerd. Ik neem aan, dat jullie het in die tijd wel weer vergeten zullen hebben. En als je het nu nog weet, is het de moeite van het herhalen zeker wel waard. Wij mogen wel aannemen, dat Jezus macht had over de mensen. Ook op het ogenblik, dat hij in de hof van olijven door de tempelwachters werd overvallen, had Hij die macht. Petrus werd opstandig, wilde zijn meester verdedigen en sloeg Malchus een oor af. Waarop Jezus niet slechts Petrus zegde, het zwaard op te steken, maar ook met een enkel gebaar het oor weer in zijn natuurlijke omgeving vasthechtte. Barnard zou er jaloers op kunnen worden. Wat niet alleen een wonder was, maar bovendien een voorbeeld van verdraagzaamheid, dat haast onvoorstelbaar is.

Maar denk nu eens verder. Jezus stond dus in de hof van olijven met een paar leerlingen, die nog niet eens goed wakker waren. Daar komt de gehele bende met flambouwen, zwaarden, spiesen enzovoort, woest naar boven stormen. Zij zullen die Jezus wel eens even te pakken nemen. Judas geeft Jezus een kus. Jezus reageert met een: "Judas, verradt men zijn meester dan met een kus?" Waarop de leider van de tempelwachters naar voor komt en vraagt: "Bent u Jezus van Nazareth?" Jezus antwoordt: "Ik ben het". En opeens ligt de gehele bende met het aangezicht op de grond, alsof zij allen even buiten westen waren geraakt. Denk eens na? Wanneer Jezus dat kon, had hij nog wel een stap verder ook kunnen gaan. Zonder veel meer moeite of last had hij al die mensen meteen rijp kunnen maken voor een begrafenis. En als die Jezus zo machtig was, zoals men ons steeds weer vertelt, had Hij misschien met hetzelfde gebaar alle slechte joden en Romeinen meteen de wereld uit kunnen helpen. Dat zou zeker een goede opruiming geweest zijn en vele mensen zullen onwillekeurig denken: zou het niet beter geweest zijn, als Jezus dat nu ook maar gedaan had? Maar Hij was nu eenmaal Jezus, dus deed Hij het niet. Hij had voldoende mensenliefde om te begrijpen, dat mensen geen mensen zouden zijn, wanneer zij geen fouten zouden kunnen maken.

Wat mij op mijn volgende stelling brengt. Wanneer je iemand alleen maar verdraagt, omdat je verdraagzaam wilt zijn, ben je eigenlijk maar een onverdragelijk iemand. Pas op het ogenblik, dat je een mens zozeer gaat begrijpen, dat je verdragen kunt dat die mens dingen doet, die je fout of onjuist acht, ben je zover, dat je werkelijk de christelijke naastenliefde kunt gaan beoefenen. Jezus kon dit kennelijk. Maar zo op het eerste gezicht is hij in het christendom zo ongeveer de enige overgeblevene. Zeker is echter, dat Hij ons een demonstratie heeft gegeven van de grootheid, die ligt in het begrip voor de medemens. Wanneer u uw medemensen alleen maar bekijft en begint dan onmiddellijk te kritiseren, komt u zeker niet ver. Maar Jezus zag meer. Hij zag niet alleen het uiterlijk van de mensen, maar wist ze ook te begrijpen.

Dat is natuurlijk niet gewoon onder de mensen. Jezus zou dan ook in deze tijd volgens mij een wat raar figuur slaan. Ik wil niet beweren, dat Jezus in deze dagen een hippie, een dominee, of een pastoor zou zijn geweest, maar hij zou ze allen begrepen hebben. Ik denk, dat hij bijvoorbeeld rustig, een priester die zich, o schande, alvast heeft verloofd, met zijn verloving zou gaan feliciteren, of dat hij een hippie iets zou leren, wat beter is dan een stickje. Ik denk zo, dat een Jezus ook in deze tijd naar eenieder toe zou gaan, die daaraan maar behoefte schijnt te hebben om te zeggen: ik heb iets, wat ik met je delen wil. Alles, wat op Goede Vrijdag herdacht wordt, spreekt van een enorm begrip voor de mensheid en een onvoorstelbaar zich delen met de mensheid, een geven aan de mensheid.

We kunnen nu wel beweren, dat Jezus voor ons aller zonde is gestorven. Maar als wij dan zien, hoe zijn volgelingen zich in deze tijd gedragen, zou ik geneigd zijn te zeggen: zonde van de moeite. Want wij zien de werkelijkheid niet. Wij beseffen niet, dat dat begrip zonde, zoals dit vaak wordt gehanteerd, alleen maar een andere aanduiding voor een misverstand is. Wij zien niet in, dat de mens op zijn eigen wijze moet leren leven en zalig worden. Jezus zag dit wel. Hij kon de onevenwichtigheden van de mensen aanvaarden en zich geheel aan het leven wijden, om zo de anderen de gelegenheid te geven, op hun eigen wijze God te bereiken. En God is misschien ook wel een ander woord voor harmonie.

Hoe het ook zij, onder het vele zingen en orgelspelen in vele kerken krijg ik wel eens het denkbeeld, dat God misschien met de muziek mee is, zodra iemand in Zijn naam aan anderen iets gaat opleggen of vertellen. Want degenen, die preken, schijnen de mens aan alle kanten te willen binden in de naam van "de Vader". Maar kijk nu eens naar Jezus. Is er ooit iemand vrijer geweest dan Hij? Wie was ooit meer verwant met de zon, de wind, de wateren en de aarde dan Jezus, die zwerver door het oude land? Jezus was eigenlijk een wonderlijke zwerver, die door het land ging en overal iets meer geluk achter wist te laten, dan hij bij zijn komst had aangetroffen. Wie trok ooit vrijer door die landen, dan Jezus met zijn volgelingen? Moeten wij nu in Zijn Naam anderen kluisteren tussen kale muren en trage gezangen? Moeten wij datgene, wat Jezus heet te zijn, door transsubstantiatie dan opsluiten in kleine brandkasten met een rood lampje ervoor?

Soms heb ik het gevoel dat de mensen Jezus en eenieder die Hem volgen wil in voorschriften of op andere wijze gevangen willen zetten, omdat Jezus en Zijn leer veel te lastig zijn, wanneer je die in het dagelijkse leven ontmoeten zou. Jezus is voor mij het voorbeeld van de eeuwige vrijheid, ondanks het lot, dat wij heden gedenken. Hij was de zwerver, die kon werken, die kon genezen, die met woorden zielen kon genezen. Ik kan mij voorstellen, dat Jezus in een dorp komt en iemand hem vraagt: weet u misschien wat van timmeren af? En Jezus, die het bij zijn vader heeft geleerd in de werkplaats, zegt, volgens mij dan eenvoudig: "Heb je gereedschappen? Geef dan maar hier, dan zal ik de zaak wel even voor je in elkaar zetten". Want hij achtte zich voor dergelijke dingen niets te goed. Soms waren zijn volgelingen slechte lopers, en als zij dan zo neerzaten, uitgeput, desnoods met de blaren onder de voeten, was Jezus bereid, wanneer hij zelf nog fit was, om even hun voeten te wassen. Maar Jezus beschouwde dat, geloof ik, niet als een plicht of een bijzondere gunst. Voor Hem was dit heel natuurlijk. Hij ging, naar ik meen, eenvoudig uit van het standpunt: waar ik ben en ik iets voor anderen doen kan, zal ik het doen.

Het belangrijkste moest natuurlijk voorgaan. Maar verder was Jezus de vrijheid zelf. Hij was de kunstenaar van het onbelangrijke. De vrome christenen lopen over van de diepe betekenis van de gelijkenissen en het onvoorstelbare van de wonderen. Maar bezie die woorden eens. Jezus treedt daar naar voren als de man van het kleine, het alledaagse. Zo nu en dan klinkt dit zelfs uit de evangeliën mee. Hij spreekt niet over de wereld en de plichten van de mensen, de politieke noodzaken, de heiligheid van het geloof. Hij gebruikt geen grote woorden, maar spreekt over dingen als een mosterdzaadje, zuurdesem, dwaze bruiden of maagden, rentmeesters, burenen. Hij spreekt over de aldag. Jezus was, naar ik meen, geen held in lichtende gewaden, geen profeet, die zich van allen onderscheidde door uiterlijk en kunnen. In Zijn grote vrijheid was hij naar ik meen, zo alledaags, dat het de moderne wereld moeilijk zou vallen hem als een meester te aanvaarden.

Wanneer ik tracht mij Jezus in uw tijd voor te stellen, dan zie ik Hem niet als prelaat, waardigheidsbekleder of zo, maar als een doodgewoon mannetje, met een gewoon confectiepakje aan. Zo een kleine man van 13 in het dozijn. Misschien denk ik wel zo, omdat ikzelf ook een kleine man ben geweest, zodat mijn sympathieën die kant uit plegen te gaan. Maar ik heb werkelijk het gevoel, dat Jezus veel dichterbij staat bij iemand, die alleen maar heel gewoon is, dan bij al die mensen, die zo buitengewoon zijn, vroom, belangrijk enzovoort. Toch zie ik op aarde alle mensen buitengewoon hun best doen om buitengewoon te worden. Nu zie ik Jezus zeker niet als een doetje. Daarom heb ik mij eens afgevraagd, wat Jezus zou zeggen, wanneer hij in contact zou komen met allerhande kringen van deze tijd. Hij zou misschien eens binnenlopen bij een moderne schilder, met hem spreken en niets over de schilderstukken zeggen. Maar als de ander dan zou vragen: "Meester, wat denkt u wel van mijn kunst?", zou Hij misschien reageren: "Als je goed je best doet, zul je misschien eens een schutting heel goed kunnen verven".

Ik kan mij voorstellen, dat zeer atonale beatkunstenaars aan Jezus vragen, hoe hij hun versie van Bach vindt. Jezus zou dan zeggen: "Ik vind het er niet in". De anderen zouden vragen: "Zegt het drijvende ritme u dan niets?" Het antwoord zou waarschijnlijk zijn: "Zoiets hoorde ik vroeger wel eens, wanneer men bezig was, een muur af te breken". Hij zou eerlijk zijn, maar niemand

kwetsen door een oordeel te geven, wat niet gevraagd was of onvermijdelijk voor Hem. Zelfs wanneer Jozef Luns in Nederland terug zou keren met een nieuwe pauselijke uitspraak en Jezus zou erbij staan, zou hij, naar ik meen, niets zeggen en denken: de man weet niet beter.

Ik kan mij van Jezus niet voor stellen, dat hij bijvoorbeeld de politie zou gaan provoceren. Maar zou men Hem toch te pakken nemen, dan zou hij, naar ik meen, diplomatiek en handig zijn. Hij zou net zo reageren als op de dag, dat de farizeeën met hun leerlingen hem vroegen, aan wie er cijns moest worden betaald: aan de keizer of aan de tempel? Hij zou geen schandaaltjes gaan uitvissen en gebruiken tegen mensen, die hem zouden bestrijden. Hij zou wijzen op het goede. Maar als men anderen onrechtvaardig zou beschuldigen, dan meen ik, dat hij weer in het zand zou schrijven. En zelfs wanneer de beschuldiging gerechtvaardigd was, zou Hij, naar ik meen, alleen in het zand schrijven en herhalen: wie zonder zonde is, werpe de eerste steen. Nu zijn er heel wat christenen, die overspelige vrouwen, heidenen, politici enzovoort willen veroordelen en stenigen, al is het maar met woorden. Ik vind het eigenlijk jammer, dat Jezus er nu niet voor eenieder zichtbaar is. Want hij zou in dergelijke gevallen een aardig lijstje van zonden in het zand kunnen schrijven. Maar misschien is het beter, dat Hij niet hier is om zo te handelen. Want ik vrees, dat al die mensen dan weer een gelegenheid zouden zoeken om Jezus in naam van God, Godsdienst en Recht zo snel mogelijk het hoekje om te helpen.

Want indien Hij zou komen met macht en geweld, gezeten op een troon in de wolken enzovoort, dan zou hij alles mogen zeggen. Maar zodra hij als een heel gewoon mensje komt en hetzelfde zegt, mag het opeens niet meer. Dan wordt men nijdig en zoekt zich te wreken. Ik kan mij Jezus eenvoudig niet voorstellen als iemand, die dergelijke dingen van node heeft, als iemand, die moet komen met macht, grootheid en glorie. Kunt u zich Jezus, die zo vrij, zo edel was, nu werkelijk voorstellen als een koning, als een hoofd van een republiek of van de wereld? Ik niet. Jezus had, naar ik meen ook heel wat meer gevoel voor humor en betrekkelijkheid dan men zich nu te binnen wenst te brengen. Soms heb je het gevoel, dat Hij eigenlijk maar heel weinig menselijke dingen ernstig nam behalve dit ene: zijn zending, zijn geloof, of hoe je het maar noemen wilt.

Jezus was zachtzinnig en had gevoel voor humor. Daarom zien wij Hem steeds weer terzijde gaan voor anderen, wanneer het er niet op aan komt. Wij zien hem steeds weer tussen de dingen doorgaan en onnodige tegenstand vermijden. Ik vraag mij wel eens af, waaraan zijn volgelingen dan het recht menen te ontlenen iedereen en alles, wat hen in de weg dreigt te komen, eenvoudig terzijde te schuiven, te botsen, liever dan opzij te gaan. Ik weet heel goed, dat dit alles een persoonlijke mening is. Maar ik geloof, dat je over Jezus eigenlijk niets anders kunt hebben dan een persoonlijke mening. Want u weet wel, wat een officiële of openbare mening is, nietwaar? Een officiële of openbare mening is de prostitutie van vele waarheden aan enkele onbelangrijk denkbeelden, daarom geloof ik in een meer persoonlijk gevoel, een meer persoonlijke mening. Ik heb het gevoel, dat je gemakkelijker met Jezus in contact komt, wanneer je Hem op je eigen wijze beziet, dan wanneer je tracht hem langs de officieel voorgeschreven paden te bereiken.

En daarom meen ik ook, dat het verstandig is ook de Goede Vrijdag op dezelfde wijze te benaderen. Ik heb zo mijn eigen denkbeelden omtrent alles, wat op deze dag wordt herdacht. Zo denk ik bijvoorbeeld, dat degene, die het kruis zoekt om daardoor de eeuwigheid te verwerven, in de eeuwigheid het kruis achterna krijgt. Iemand, die alleen braaf is, omdat hij hoopt daarvoor beloond te worden, beloont zichzelf zijn braafheid reeds door de zelfvoldaanheid en verwachtingen, die voor hem daaraan verbonden zijn, zodat zij, die braaf zijn om loon te verwerven, nimmer daaruit enig werkelijk nut in of voor zichzelf zullen kunnen putten buiten de voldoening. Ik heb het gevoel, dat de mensen, die opzien naar het kruis alsof het een soort voorschotbank voor genaden is, zullen moeten ontdekken dat het kruis alleen wat geven kan of te zeggen heeft in de goddelijke werkelijkheid, voor hen die geleerd hebben eerst hun eigen kruis te dragen. Ik heb het gevoel, dat zij, die zich beroepen op de vernieuwing, die Jezus heeft gebracht, vergeten, dat zij dan ook zichzelf voortdurend moeten vernieuwen. Jezus is het leven, niet de dood. Elke verstarring is dood. Daarom is werkelijk christendom alleen mogelijk in een voortdurende vernieuwing.

Van de leerlingen waren er maar een paar, die de moed hadden te gaan talen naar wat er nu eigenlijk met hun meester was gebeurd. Petrus, die zijn meester dan ook uit angst prompt driemaal verraadde, Johannes, die onder aan het kruis stond met Andreas en Maria. En Judas, die, toen hij merkte wat de gevolgen van zijn daad waren, heen ging om zich te verhangen. Van de anderen hoor je niets op de ogenblikken, dat het er toch werkelijk op aan kwam. Daarom denk ik over Judas ook anders dan de meeste christenen. Ik heb het gevoel, dat iemand die een dergelijke fout maakt en zijn leven beëindigt, omdat hij beseft, welke schuld hij op zich heeft geladen, in feite beter is dan degenen die, zolang het gevaarlijk was, in een hoekje zaten weggekropen, om later met veel tamtam te roepen: "Halleluja, de heer is opgestaan". Misschien vergis ik mij. Vergissen is menselijk en de geest heeft nu eenmaal nog veel menselijks. Maar ik spreek naar mijn beste besef. Ik heb zo mijn geloof, mijn denken, mijn weten, en al is het niet onfeilbaar waar, toch leg ik het u voor. Hij, die de waarheid zoekt, kan die waarheid alleen vinden in en vanuit zichzelf.

Jezus toont de mens de wijze, waarop men zijn waarheid kan vinden, maar biedt geen substitutie voor waarheden die men in zichzelf niet gevonden heeft.

Ik geloof, dat de openbaringen, die men aan Jezus toeschrijft, in de eerste plaats de openbaringen zijn van een mentaliteit, en niet in de eerste plaats de regels van een nieuw geloof.

Ik meen, dat geloof eerst, wanneer het tot je eigen mentaliteit is geworden, voor jou iets zal zijn, waaruit je kunt putten, waarin je voortdurend kunt leven en dat je waar kunt maken in alle aspecten.

Ik geloof, dat de mensen, die van God wonderen verwachten, vergeten, dat zij die zelf moeten doen. Mét God kun je alles. Wanneer je het echter alleen van God wilt hebben zonder eigen moeite, dan krijg je niets.

Ik geloof, dat Jezus ons getoond heeft, hoe je zelf moet leven en werken! Ik ben misschien dwaas genoeg om mij van de gehele lijdensgeschiedenis niet buitengewoon veel aan te trekken. Ik meen echter, dat de grootheid van een mens - of een god in menselijke vorm - niet ligt in zijn dood, maar in zijn leven.

Ik geloof dan ook, dat de werkelijke grootheid van Jezus in zijn leven is gelegen en dat Zijn dood slechts de waardige afsluiting van dit geheel vormde. Maar wanneer u de kurk op de fles belangrijker vindt dan de wijn, die er inzit, moogt u er anders over denken.

Ik ben ervan overtuigd, dat, wat wij Christus noemen, altijd alom en overal tegenwoordig is. Want dit is een van de hoogste krachten en waarden, die in ons werken. Maar dan zullen wij in onszelf en als deel van onszelf deze Christus moeten aanvaarden, zelfs wanneer het ons een last lijkt dit te dragen.

Hij, die Christus als bevrijder wil zien, zonder de last van het deel-zijn aan die Christus te dragen, zal geen bevrijding vinden, maar verstikken in eigen illusies.

Jezus heeft in zijn leven daden en mentaliteiten veroordeeld, maar nimmer de mensen. Hij heeft toestanden gegispst, maar mensen alleen dan, wanneer zij huichelden en zich anders wilden voordoen dan zij in feite waren. Misschien geldt dit ook voor ons.

Oordeelt niet en verwijt anderen niets, zelfs uzelf niets, wat waarlijk uit het eigen wezen voortkomt. Verwijt echter anderen en uzelf huichelarij; veroordeel toestanden en omstandigheden, naar nimmer daarbij tevens degene, die ze veroorzaakt in het geheel van diens wezen.

Zoek de waarheid, die de essentie van het leven is. Eeuwigheid is nog iets anders dan een plakje, dat je krijgt, wanneer je lang en braaf genoeg op de zondagsschool der wereld aanwezig bent

geweest. Eeuwigheid is geen loon voor later, maar iets, wat je ook vandaag reeds beleeft. Dan moet je ook innerlijk eeuwig durven zijn, ook vandaag zoals je nu bent.

Jezus is opgestaan uit de dood. Men maakt daarover veel lawaai. Mogelijk omdat het een mooi bewijs vormt voor de mens, dat zoiets mogelijk is. Maar laat mij u zeggen: er is voor geen enkel mens een blijvend graf. Laat ons onszelf niet doodstaren op de opstanding, maar beseffen, dat de eeuwigheid belangrijke is dan alle leven en opstanding.

De Jezus, die was, is, zal zijn. De mens, die ik was, ben, is en zal zijn. Er is voor ons geen kenbaar begin en geen kenbaar einde. Wat Jezus ons leert met zijn leven, is precies hetzelfde: wij hebben daarvoor de fanfare van de engelen boven Bethlehem niet van node. Wij hebben geen behoefte aan doden, die door de straten wandelen, aardbevingen en andere natuurrampen om te bewijzen, wat belangrijk is. De belangrijkheid van Jezus ligt niet in een engel en een ster bij zijn geboorte, of een bevende aarde en openbarstende graven bij zijn dood. De werkelijke belangrijkheid van Jezus, ligt voor ons in zijn leven, in wat hij nu nog is en toen reeds was.

De grootheid van Jezus ligt niet in zijn dood, maar in zijn leven, dat die dood misschien onvermijdelijk maakte. De kracht van Jezus ligt niet in zijn vermogen te sterven, maar in zijn vermogen nog voort te leven, zoals hij was. Om ook, opgestaan, verder te gaan, zoals Hij was.

Ik voel wel, dat ik nog steeds geen goede redenaar ben voor een Goede Vrijdag in waardige stijl. Maar ik tracht iets te zeggen, wat ik eerlijk voel, meen, bedoel. Ik wil zeggen, dat dezelfde kracht, die in Jezus is, vandaag in elke mens kan zijn, dat de vrijheid, die Jezus in wezen is, voor elke mens kan bestaan, wanneer de mens ook maar de plichtsaanvaarding wil kennen, zoals Jezus die kende in, vanuit, en voor zichzelf.

Ik wil duidelijk maken, dat er geen pad naar de hemel is, dat toevallig Jezus heet - een soort geestelijke Churchillaan of zo - maar dat er in ons de kracht is, waardoor wij, voor onszelf, waar kunnen maken, wat Jezus was, de weg kunnen leren gaan, die Hij ging. Dus in onszelf en vanuit onszelf.

Volgens de christelijke geloofsbelijdenis daalde Jezus af ter helle na zijn dood. Jezus kon ook rustig afdalen naar wat voor anderen de hel is. Want de hel is in feite dat, wat jezelf bent. Maar wanneer je degenen, die ongelukkig zijn, verwerpt, en niet, door wat je bent ook hen wilt bereiken, deug je niet, bereik je niet. Want je moet de totaliteit aanvaarden. Licht en duister, alles wat is. Dat wat je bent, is wat je beleeft. Dat, wat je innerlijk erkent, is wat je kunt. En bovendien, wanneer je Licht bent, zul je ook in het duister moeten gaan. Want eerst in het duister heeft het licht zin. Om het geheel te kunnen ervaren, zul je het alles moeten erkennen, geheel moeten aanvaarden. Zo zie ik het. Zoals ik er nog steeds bij blijf, dat waarlijk verdraagzaam alleen hij is, die anderen begrijpt en, hen begrijpende, hen aanvaardt, zoals zij zijn, en hen helpt, zichzelf te begrijpen. En alleen hij heeft anderen waarlijk lief, die zichzelf niet tellende, zichzelf is ten dienste van anderen. En eeuwig is slechts hij, die geen einde van de tijd meer vreest.

Dat is voor mij de conclusie van de Goede Vrijdag. Ik laat het erbij.

LIJDENSWEG

Hij draagt het kruis / moeizaam tekenen zijn schreden
in bloed zich af op het stof./ Hij gaat naar het einde der tijd
en draagt met het kruis zijn eeuwigheid als een triomf met zich. /
Hij gaat door nauwe stegen langs mensen, die vervloeken of wenen /
hij zoekt de werkelijkheid / en waar hij struikelend verder
schrijdt/ vindt hij zichzelf weer in ogen, die hem zien. / Hij
valt, en valt opnieuw./ Hij kan haast niet bedwingen de trilling van
zijn leden / en toch ligt blijheid in de schreden / die brengen hem
naar 't eind, dat hem geen einde is. /

Men slaat Hem aan het kruis,
het kruis wordt opgericht / maar zelfs in stervensuur is hij nog
Kracht en Licht / omdat Hij in zijn eeuwigheid / die spreekt uit
tijdelijkheid / is kracht, die nooit vergaat./ Als het lijkt of
heel de wereld stille staat en tempeldoek verscheurd wordt, / mensen
sidderen onder duisternis en donderslag /dan nog flikkert
het laatste licht in Hem en geeft/ wat het vermag / het eigen ik, tot
brekend haast zijn stem, verheerlijkt nog de kracht / die in
Hem leeft, ook dit ogenblik. / Men zegt: de meester is nu heengegaan /
en in de angst is men gevloeden, kent duizend noden / kan niet verstaan,
hoe Hij nog is, die altijd was / en nimmer heen kon gaan /
die is een eeuwige kracht, die altijd zal bestaan / in ieder
die de kracht aanvaardt./ Zo uit de dood de mens de eeuwigheid beseft/
voorwaar: het ware alle lijden waard. / Maar staart men slechts
naar het kruis / zoekt men slechts zijn heil in wat een ander
is / hoe nutteloos is het offer dan./ Gemis aan eeuwigheid, aan mens
stelt zelf Christus' kracht een grens / tot de mens ontwaakt,
beseffend, dat hijzelve kruisdrager, en eeuwig is.

d.d. 4 april 1969